

V i i

NR. 2 - 2017 - ÅRGANG 72

LOP

Landsmøtet 2017

Høstens stortingsvalg

Årets trygdeoppgjør

Medlemsblad for Landslaget for offentlige pensjonister, LOP, som er landets eldste og nest største pensjonistorganisasjon. LOP er uavhengig, partipolitisk og livssynsmessig nøytral.

Utkommer 4 ganger årlig
ISS 1890-3398
Opplag: 10.000

SEKRETARIAT

Stortingsgt. 2, 0158 Oslo
Daglig leder: Karin S. Woldseth
22 42 22 55
post@lop.no
www.lop.no
Kontortid: man–fre 09.00–15.00

SENTRALSTYRET**Styreleder**

Torild Ofstad
954 37 233
Torildofstad@gmail.com

Styremedlemmer:

Johannes Bolstad
924 44 478
johannes.bolstad@bkkfiber.no

Paal Borsheim
971 76 980
paal.borsheim@lyse.net

Sigmund Jan Nordmo
413 37 761
sj-nor@online.no

Turid Mæhre Olsen
924 56 568
turid.arna.olsen@hotmail.com

Lillian Saxegaard
944 99 320
lillian.saxegaard@gmail.com

Astrid Bjellebø Bayegan
909 29 047
abayegan@online.no

Varamedlemmer:

Tore Lindholt
63840267
tomaholt@start.no

Per Loe
416 75 170
reid-lo@online.no

PENSJONSUTVALGET

Hans Erik Pettersen
905 43 413
hansep@online.no

**HELSE- OG
OMSORGSUTVALGET**

Jon Lange
922 41 029
jonlange@online.no

**KURS-KONTAKT-
KONFERANSEUTVALGET**

Turid Mæhre Olsen
924 56 568
turid.arna.olsen@hotmail.com

TURUTVALGET

Lillian Saxegaard
944 99 320
lillian.saxegaard@gmail.com

REDAKSJONSRAÅD

Turid Frimo
tfrimo@gmail.com

Lillian Saxegaard
lillian.saxegaard@gmail.com

Randi Frankrig
randi.frankrig@gmail.com

REDAKTØR

Margaretha Hamrin
mgh@hamrin.no

Frist for nr. 3. 2017: 15. august

Signerte artikler står for skribentens egne meninger.
Ettertrykk tillatt med kildehenvisning.

Forsidebilde og illustrasjonsfoto:
Bigstockphoto

INNHold

Krav ved trygdeoppgjøret	s. 5
Et dårlig trygdeoppgjør	s. 6
Eldre som økonomisk byrde?	s. 8
Kommuneøkonomi	s. 10
Landsmøtet 2017	s. 12
Verdt å vite	s. 16
Eldrepolitikk	s. 17
Pensjonskroner til gode?	s. 22
Lang innsats i Midt-Helgeland	s. 24
Besøk av Hanne Kristin Rhode	s. 25
Vemodig avslutning	s. 26

Aktuelt stoff i sommervarmen

Når dette bladet kommer i din postkasse har LOP akkurat avsluttet sitt landsmøte. I denne utgaven av bladet kan du lese intervju med Kjell Helland på side 12, han er tidligere leder i LOP og har nå vært leder av landsmøtekomiteen med alt det arbeidet og planlegging som et slikt verv innebærer. Vi har også et intervju med Torild Ofstad, som er innstilt til ledervervet i LOP.

Denne utgaven inneholder naturlig nok også mye stoff om trygdeoppgjøret og den økonomiske utviklingen for pensjonistene generelt, og for offentlige pensjonister spesielt.

Til høsten er det valg. Vi har derfor gått gjennom partienes programmer, og på sidene 18-21 kan du lese gjennom hva de enkelte partiene har satt opp i sine programmer for den neste stortingsperioden på området eldrepolitikk.

En riktig god sommer til alle LOP-ere!

Margaretha

LEDERS SPALTE

Nok et trygdeoppgjør er gjennomført 15. og 16. mai. Trygdeoppgjøret ga for tredje år på rad et nedslående resultat. Tillegget pr 1. mai er på 0,38prosent og det innebærer at oppgjøret medfører en realnedgang i pensjonene på 1 prosent.

Kort fortalt var kravene våre i år:

- Ingen nedjustering på grunn av lavere lønnsvekst enn antatt i fjor.
- Primært var kravet en lik vekst i pensjonene som lønnsveksten ellers. Det vil si 2,4 %
- Sekundært krevde vi at pensjonene skulle økes med et gjennomsnitt av lønns- og prisvekst. Det er pensjonsreformens utgangspunkt. Det vil si et krav på 2,15 %.
- (Lønnsvekst 2,4% -prisvekst 1,9%)
- En reell politisk behandling av trygdeoppgjøret.

Ingen av kravene våre ble innfridd, heller ikke kravene fra de andre pensjonistorganisasjonene eller hovedorganisasjonene. Kravene var med små variasjoner nokså like Skuffelsen var kanskje størst over at regjeringen gjennomførte nedjustering pga redusert lønnsvekst

i fjor. Den reduserte lønnsveksten skyldes i stor grad strukturelle endringer på grunn av problemene i oljenæringen. Det kan sees på som spesielle årsaker, og lønnsveksten ellers har vært som beregnet.

Regjeringen kunne ha anvendt en bestemmelse om at dersom det er spesielle årsaker, så er det ingen automatikk i nedjusteringen. Det gjorde den ikke. Skuffende var det også at trygdeoppgjøret ikke vil få en reell behandling i Stortinget før ferien, men gis i form av en Stortingsmelding i forbindelse med Statsbudsjettet til høsten.

Etter min oppfatning er situasjonen for pensjonistene svært alvorlig sett fra et økonomisk perspektiv. Drøftingsretten slik den praktiseres nå, gir oss svært liten innflytelse. LOP og Pensjonistforbundet skrev ikke under protokollen etter drøftingsmøtet.

LOP har landsmøte i år. I skrivende stund er det ikke avholdt, men når dette leses er det over. Mye nytt derfra vil finnes på LOP's hjemmeside (LOP.no). Imidlertid er det klart at det på landsmøtet må diskuteres hvordan vi kan få større innflytelse på utviklingen.

Debatten i mediene er ikke på pensjonistenes side. Det tegnes et bilde av en gruppe som har svært gode økonomiske vilkår. I tillegg blir vi flere av demografiske årsaker og vi lever lenger. Vi framstilles som en voksende byrde for samfunnet og som derfor må finne seg i reduserte levekår. Det er ikke riktig at pensjonistene sitter så godt i det. I 2015 var gjennomsnittlig folketrygd (alderspensjon fra folketrygden) 223.683 kroner. Tjenestepensjonen kommer i tillegg, men den kan være lav for mange. Det virker som mange mener at pensjonen totalt må ligge på 50% (eller under) i forhold til pensjonsgrunnlaget. Det som man eventuelt skal ha mer, må baseres på egne private ordninger. Satt på spissen: "En svekkelse av pensjonsrettigheter i form av lov og tariffavtaler, og over til private ordninger". Vi er ikke tjent med svakere rettigheter.

Så det store spørsmålet er. Hva vil vi og hva kan vi gjøre med dette? Det må bli et av de store temaene på landsmøtet.

Med vennlig hilsen
Torild Ofstad
Styreleder LOP

Sekretariatet har i hele vår jobbet med å arrangere Landsmøtet i Trondheim 7. - 8. juni. Det er mye som skal klargjøres, skrives og organiseres for å få et arrangement med 80 delegater, observatører og gjester til å få noen gode og minnerike dager i Trondheim.

Når dette leses er Landsmøtet ferdig og vi kan konsentrere oss om andre oppgaver.

Denne våren har daglig leder hatt møter i Stortinget for å forsøke å påvirke beslutningen slik at "lønnslippen" skal sendes ut med Posten til de som ønsker det. Men det ser ut som om det er vanskelig å reversere ting som allerede er vedtatt, dessverre.

Drøftingsmøtene kan dere lese om andre steder i dette bladet, men jeg må få si at jeg var frustrert og sint da vi gikk fra det siste drøftingsmøtet i Trygdeoppgjøret 2017. Det er skuffende å konstatere at regjeringen ikke tar pensjonister på alvor.

Det viktigste i tiden fremover blir å rekruttere nye medlemmer. Det er viktig for at organisasjonen vår skal være sterk og slagkraftig nå når vi står overfor store utfordringer i forhold til pensjoner i årene som kommer. Jo flere medlemmer, jo sterkere blir vi.

Sommeren kommer fort, og jeg vil gjøre oppmerksom på at kontoret er stengt i juli, men jeg leser epost, og dere kan ta kontakt med meg på tlf. 976 99 584 hvis det er noe dere lurer på som ikke kan vente til over sommeren.

Ha en herlig sommer!

Karin S. Woldseth

PERSPEKTIVMELDINGEN 2017

Regjeringen la fredag 31. mars frem sin perspektivmelding. Statsminister Erna Solberg presenterte viktige utfordringer for norsk økonomi, for offentlige finanser og for videreføring av de norske velferdsordningene i et langsiktig perspektiv. I en artikkel i VG om meldingen, var Statens Seniorråds analyse om frivillighet og pensjonistenes bidrag omtalt. Gruppen eldre er også en betydelig bidragsyter inn i samfunnsregnskapet, det er det viktig å huske på!

Sjeføkonom Terje Strøm i NyAnalyse viste i VGs artikkel til at NyAnalyse har utredet samfunnsgevinster fra frivillig arbeid blant norske pensjonister for Statens seniorråd og funnet at dette gir 25 milliarder kroner i årlig verdiskaping for samfunnet. Det er dermed overdrevet at eldre kun er en utgiftspost. Strøm sa også i artikkelen at de eldre får igjen for innsats i et langt arbeidsliv. – En lang yrkeskarriere eller hjemmearbeid har bidratt stort til vårt samfunn og sitt nærmiljø. Se også Jan Mønnesland sin artikkel om perspektivmeldingen på side 8 og 9 i dette bladet.

LOPs krav ved TRYGDEOPPGJØRET 2017

LOPs administrasjon og tillitsvalgte la i mai i år fram kravene for trygdeoppgjøret 2017. Du kan lese innlegget i sin helhet her:

Landslaget for offentlig pensjonister (LOP) krever primært at pensjonistene skal ha samme realutvikling i sine pensjonsinntekter som de yrkesaktive i sine lønnsinntekter. Det betyr at vi krever at løpende pensjoner skal reguleres på årsbasis med samme prosentsats som snittet av de yrkesaktives lønnsutvikling korrigeret med forskjellen mellom forventet og faktisk utvikling de to siste år. LOP vil m.a.o. ha opphevet underreguleringen.

LOP viser til at lønnsveksten i 2016 var sterkt preget av strukturelle endringer i arbeidsmarkedet. Strukturelle endringer som skyldes sammensetningseffekter mellom næringer, dvs. endringer i fordelingen av lønnstakere mellom næringer med ulikt lønnsnivå, har ifølge TBU bidratt til å trekke lønnsveksten ned med 0,4 prosentpoeng. Særlig har nedgang i antall høytlønnede i petroleumsrelaterte næringer bidratt til disse effektene.

Videre har strukturendringer innad i næringer påvirket lønnsutviklingen. Disse endingene er ikke direkte tallfestet i TBUs rapport. TBU viser imidlertid til at lønnsveksten for identiske arbeidstakere er betydelig høyere og kommer i tillegg til de 0,4 prosentpoengene som kan tilskrives strukturelle endringer mellom næringer. Deler av denne forskjellen skyldes strukturelle endringer innad i næringer.

En annen måte å se at lønnsveksten i 2016 er sterkt preget av strukturelle effekter er det forhold at lønnsveksten for forhandlingsområdene som veid gjennomsnitt er så mye som 0,6 prosentpoeng over lønnsveksten for alle arbeidstakere samlet.

LOP krever, med bakgrunn i reguleringsforskriftens bestemmelser om «særlige forhold» at det anslaget som ble lagt til grunn for lønnsveksten i 2016 i trygdedrøftingene i fjor (2,4 pst) blir stående i årets trygdedrøfting, slik at det ikke foretas etterregulering

for lønnsveksten i 2016.

Med bakgrunn i stipulert lønnsutvikling i revidert nasjonalbudsjett for de yrkesaktive på 2,4 prosent krever LOP primært en regulering av de løpende pensjoner på 2,4 prosent på årsbasis.

Subsidiært krever LOP at reguleringen av løpende pensjoner legges om fra 2017 slik at denne gjennomføres med halvparten av lønnsveksten og halvparten av prisveksten. Dette har hele tiden vært Stortingets intensjon, men dagens operasjonalisering med et fratrekk på 0,75 prosent har gitt unødige store svingninger og bidratt til å svekke opplutningen om reguleringsordningen.

LOP viser til Innst O nr 67 (2008-2009) der det klart framgår at «gjennomsnittet av lønns- og prisvekst gjennomføres ved at» en nytter en fradragsfaktor på 0,75 prosent. Til grunn for faktoren 0,75 prosent, var en gjennomsnittlig reallønnsvekst på 1,5 prosent for de yrkesaktive, jf OT prp. 37(2008-2009). Historisk har dette slått til, fram til 2014, men nå har vi gått inn i en økonomisk situasjon der vi sannsynligvis i flere år framover vil se en realvekst for de yrkesaktive vesentlig lavere enn 1,5 prosent. Forutsetningene for at faktoren på 0,75 prosent er en gjennomføringsmetode for å oppnå gjennomsnittet av lønn og pris for de yrkesaktive er med andre ord brutt.

LOP krever på denne bakgrunn subsidiært at alderspensjonene i 2017 reguleres med gjennomsnittet av anslått lønnsvekst på 2,4 prosent og anslått prisvekst på 1,9 prosent, det vil si 2,15 prosent på årsbasis. Det vil gi alderspensjonistene halvparten av den forventede realinntektsøkningen som lønnstakerne forventes å få.

LOP forventer at regjeringen legger fram resultatet av trygdedrøftingene til reell politisk behandling i Stortinget.

Et mye dårligere trygdeoppgjør ENN DET KUNNE VÆRT

Resultatet var en regulering av alderspensjonene (ut over minstepensjonene) på 0,38 prosent fra 1. mai, tilsvarende en økning på 0,92 prosent fra 2016 til 2017. Med en anslått prisvekst på 1,9 prosent gir det en negativ realvekst på 1 prosent. Det er tredje år på rad at alderspensjonistene får en negativ realvekst.

Tekst: Hans Erik Pettersen, leder av Pensjonsutvalget

I fjor ble alderspensjonene regulert med 1,7 prosent, mens prisveksten var 3,6 prosent. Altså en negativ realvekst på 1,9 prosent. Til grunn for reguleringen på 1,7 prosent var en vurdering at lønnsveksten for de yrkesaktive ville bli 2,4 prosent i 2016. Nå ble den på 1,7 prosent på grunn av strukturendringer i arbeidslivet. Det ble relativt færre høylønte arbeidstakere, bl.a. ved reduksjoner i oljesektoren, noe som statistisk sett slår ut med et lavere lønnsgjennomsnitt uten at lønnsutviklingen i de store tariffområdene er blitt lavere. En bestemmelse om særlige forhold i trygdedrøftingene kan brukes ved slike strukturendringer. Dette er brukt en gang før til ugunst for alderspensjonistene ved de såkalte skolepakkene.

Samtlige organisasjoner krevde denne gangen at særlige forhold skulle tas i bruk til fordel for pensjonistene. Men nei, regjeringen syntes nok at det inntektsutviklingen i fjor, negativ på 1,9 prosent var for god, så 0,7 prosent som vi etter deres skjønn hadde fått for mye, ble trukket fra i årets oppgjør. Dette behøvde regjeringen ikke gjøre,

de kunne tatt bestemmelsen om særlige forhold i bruk. Resultatet kunne vært bedre. LOP krevde at en ikke skulle trekke fra 0,7 prosent for fjoråret.

Et forhold som gjør at reguleringen blir dårligere enn det burde vært, er at prinsippet om at pensjonistene skal ha samme realutvikling i sine pensjonsinntekter som de yrkesaktive i sine lønnsinntekter, ikke har støtte hverken i storting, regjering eller av hovedorganisasjonene. LOPs primærkrav er gjennomføring av dette prinsippet.

Et annet forhold som gjør at reguleringen blir dårligere enn det kunne vært er at regjeringen ikke følger opp pensjonsreformen på en ordentlig måte. For fjerde år på rad blir alderspensjonene regulert lavere enn gjennomsnittet av lønnsveksten for alle yrkesaktive og prisveksten.

Pensjonsreformen sa at løpende alderspensjoner skulle reguleres med et slikt gjennomsnitt. Dette skulle gjennomføres ved at det ble trukket en fast faktor på

Det er avgjørende for å komme ut av den situasjonen vi nå er i, at **Stortinget reelt behandler trygdeoppjøret** og tar ansvar for **inntektsutviklingen** til alderspensjonistene.

0,75 prosent fra lønnsveksten. For å kunne nå målet om gjennomsnittet av lønns- og prisvekst forutsatte man at de yrkesaktive hadde en realvekst på 1,5 prosent. Denne forutsetningen er brutt 4 år på rad og vil neppe med de økonomiske utsiktene vi ser foran oss, bli oppfylt i årene framover heller. Dersom regjeringen hadde lagt pensjonsreformen slik den i sin tid ble vedtatt til grunn, hadde resultatet blitt bedre. LOPs subsidiære krav var at en ikke skulle bruke fradragsfaktoren 0,75 prosent, men gjennomsnittet av lønns- og prisvekst.

OPPSUMMERT VAR LOPS KRAV:

LOP krever, med bakgrunn i reguleringsforskriftens bestemmelser om «særlige forhold» at det anslaget som ble lagt til grunn for lønnsveksten i 2016 i trygdedrøftingene i fjor (2,4 pst) blir stående i årets trygdedrøftinger, slik at det ikke foretas etterregulering for lønnsveksten i 2016.

Med bakgrunn i stipulert lønnsutvikling i revidert nasjonalbudsjett for de yrkesaktive på 2,4 prosent krever

LOP primært en regulering av de løpende pensjoner på 2,4 prosent på årsbasis.

LOP krever subsidiært at alderspensjonene i 2017 reguleres med gjennomsnittet av anslått lønnsvekst på 2,4 prosent og anslått prisvekst på 1,9 prosent, det vil si 2,15 prosent på årsbasis. Det vil gi alderspensjonistene halvparten av den forventede realinntektsøkningen som lønnstakerne forventes å få.

Det er avgjørende for å komme ut av den situasjonen vi nå er i, at Stortinget reelt behandler trygdeoppjøret og tar ansvar for inntektsutviklingen til alderspensjonistene. Det ser ut til at regjeringen først vil legge fram en stortingsmelding til høsten. Det er ikke lagt opp til behandling av trygdeoppjøret før stortinget oppløses 23.juni.

Et viktig krav fra LOP var: LOP forventer at regjeringen legger fram resultatet av trygdedrøftingene til reell politisk behandling i Stortinget umiddelbart etter dette trygdeoppjøret.

LOP HAR SAMARBEID MED:

- Sykepleierforbundet
- Presteforeningen
- Skolelederforbundet
- Mattilsynet
- Meteorologisk Institutt

ELDRE

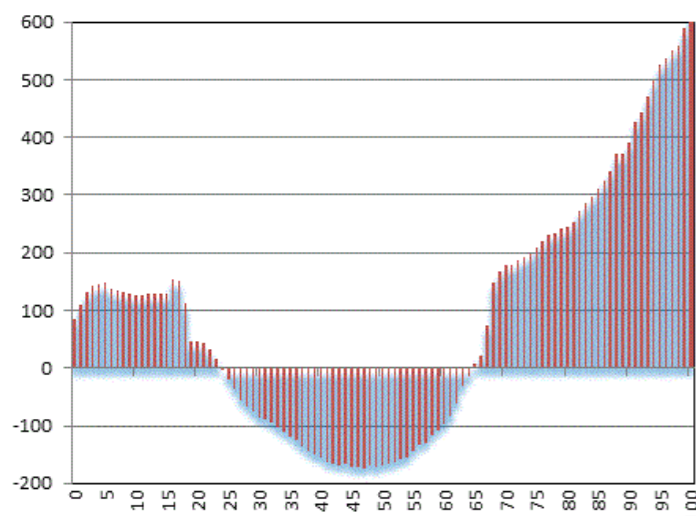
som samfunnsøkonomisk byrde?

Tekst: Jan Mønnesland, pensjonsutvalget

I perspektivmeldingen 2017 presenteres en figur over den såkalte aldersutfordringen. Figuren viser hvor mye de ettårige aldersgruppene netto mottar av offentlige ytelser per person i form av overføringer og tjenester fratrukket hvor mye en betaler inn i form av skatter og avgifter.

Figuren er en gjenganger. Den er basert på tall fra 2010 og er tidligere vist i nasjonalbudsjettet 2015 og 2016. Tilsvarende figur med et tidligere tallgrunnlag har også vært benyttet i forrige regjerings perspektivmelding fra 2009 og 2013.

Perspektivmeldingen 2017, Figur 11.1A
Netto overføringer per person etter alder i 2010.
1 000 kroner

Netto overføringer mellom det offentlige og en gjennomsnittlig innbygger over livsløpet. Omfatter offentlige utgifter til utdanning, helse, omsorg og overføringer til privatpersoner (herunder alderspensjon, sykepenger og uføretrygd), fratrukket personskatter, merverdiavgift og størsteparten av øvrige avgifter.

Figuren viser tydelig hvordan eldre er en stor finansiell byrde, og værre jo eldre en blir. Men er dette et riktig bilde?

Netto offentlige utgifter for hver ettårige aldersgruppe påvirkes ikke bare av nettoutgift per person, men også av hvor mange personer det er i hver aldersgruppe.

En generasjon er fulltallig ved fødsel. Så faller det noen fra ved dødsfall, jo flere år siden kullet ble født jo færre er igjen, helt fram til alle er døde litt etter 100 år.

Aldersgruppen øker ved innvandring og svekkes ved utvandring. I hovedsak vil antall personer i aldersgruppen være lavere jo eldre en blir.

Figur 2 viser samlet netto overføring for hver aldersgruppe. Figuren framkommer ved at en for hver alder multipliserer "per person"-tallet fra Perspektivmeldingens figur med antall personer (middelfolkemengden for år 2010). Denne figuren gir et helt annet bilde enn Perspektivmeldingens figur.

Det er fortsatt slik at en netto mottar midler fra det offentlige gjennom barnetrygd, utdanning etc. fram til en er litt over 20 år. Så kommer en periode hvor en betaler mer inn i skatt, moms etc. enn en tar ut i offentlige ytelser. Så blir en igjen netto mottaker når en når pensjonsalder. Poenget er at det er ulikt antall personer i hver aldersgruppe. Utgiften for det offentlige er derfor langt mindre for de eldre aldersgruppene enn det en får inntrykk av når en ser Perspektivmeldingens figur.

Figur 2 som viser utgiftene for aldersgruppene totalt får også fram et annet poeng. Over livsløpet tar det offentlige inn mer midler fra gjennomsnittspersonen enn det betales ut. Summerer en tallene for netto overføringer fra figuren ovenfor over hele aldersforløpet blir det en netto overføring til det offentlige på 1,8 milliarder kroner. Samlet sett betaler en mao. netto mer inn til det offentlige i den arbeidsdyktige perioden enn en samlet tar ut i ungdoms-perioden og pensjonistperioden.

Over livsløpet er derfor ikke de eldre den byrden som Perspektivmeldingens figur gir inntrykk av. Kostnadene som eldre er mer enn dekket inn ved de bidrag en har gitt tidligere i livsløpet.

Perspektivmeldingen har også en annen figur for å belyse "aldersutfordringen", figur 11.1 B. Denne viser veksten i antall eldre, 67 år og over, per antall i yrkesaktiv alder (20-66 år). Her øker andelen sterkt, fra nær 20 prosent i dag til rundt 40 prosent i 2016. Det blir mao. dobbelt så mange eldre per yrkesaktive. Huff, hvordan skal dette gå.

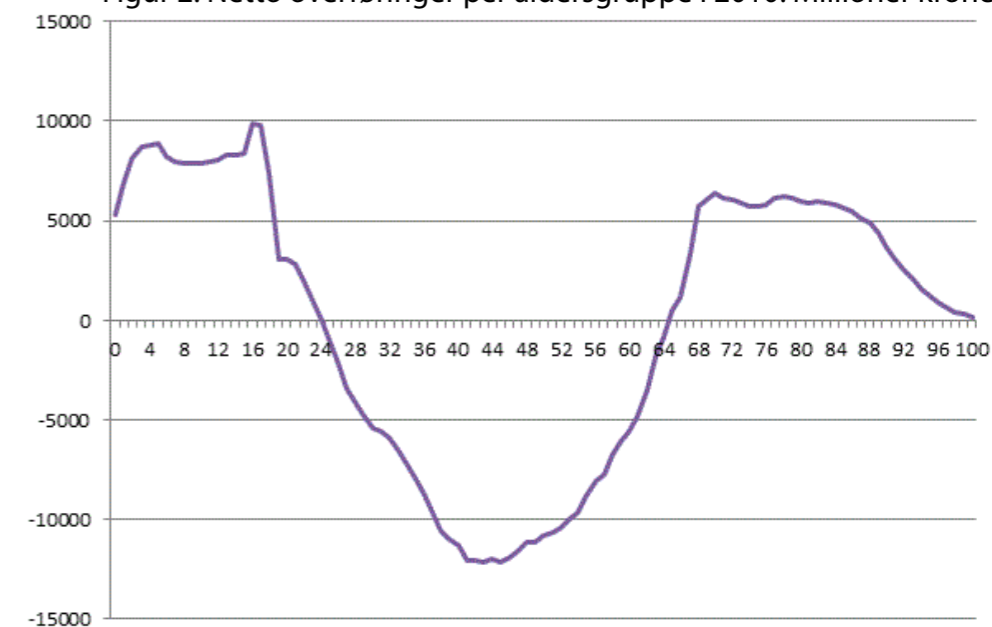
Nå viser imidlertid figur 11.1.A at det er forholdet mellom antallet i yrkesaktive aldre og antallet utenfor yrkesaktiv alder som er av betydning. Både barn, ungdom under 20 år og eldre over 66 år er netto mottakere mens de i alder 20-66 år er netto ytere slik figuren viser. Da blir det skjevt når figur 11.1.B bare relaterer de eldre til de yrkesaktive og neglisjerer at også barn, ungdom mottar mer fra det offentlige enn de betaler inn.

I figur 3 nederst på denne siden er det tegnet inn både den grafen som Perspektivmeldingen legger fram i figur 11.1.B (nederste grafen) og den mer fullstendige kurven hvor en også trekker inn barn og ungdom (øverste grafen).

Ser en bare på eldre per yrkesaktive, slik Perspektivmeldingen gjør, får en at andelen som "forsørges" av de yrkesaktive dobles fra 2012 til 2060, fra 20 til 40 prosent. Trekker en inn også barn og ungdom blir bildet annerledes. Da viser den øverste grafen at veksten i "forsørgelsesbyrden" blir på rundt 30 prosent, dvs. langt mer moderat enn det bildet en får når en bare ser på de eldre alene.

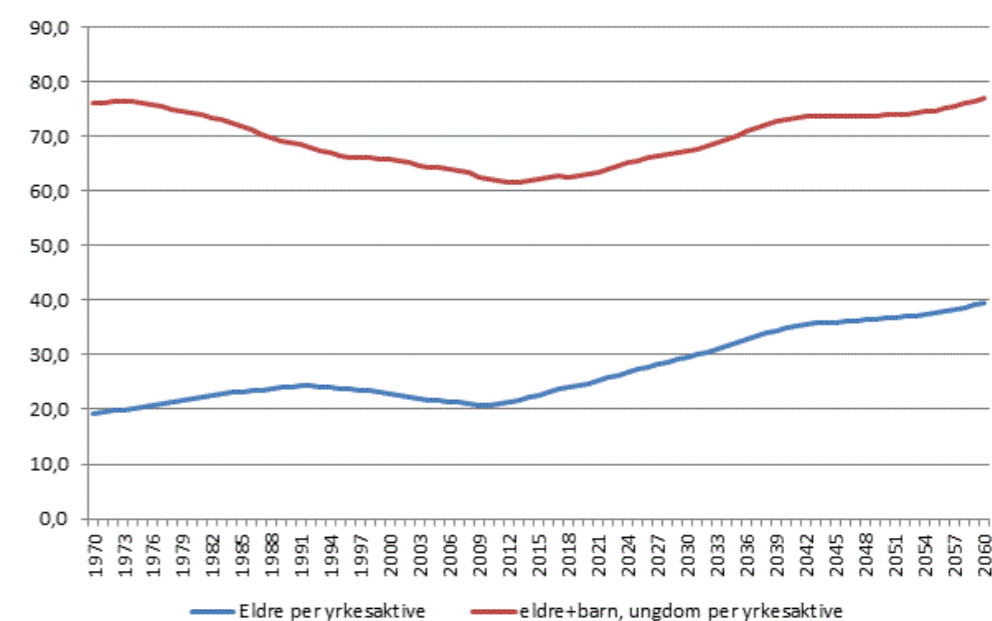
Det faktiske forhold er at en fram til 2060 kommer tilbake til den "forsørgelsesbyrden" en hadde i 1970. Mao. er det ingen grunn til panikk, den "byrden" en hadde i 1970 klarte en fint å håndtere, også før oljealderen.

Figur 2: Netto overføringer per aldersgruppe i 2010. Millioner kroner

Netto overføringer mellom det offentlige og innbyggere i gitt alder over livsløpet. Omfatter offentlige utgifter til utdanning, helse, omsorg og overføringer til privatpersoner (herunder alderspensjon, sykepenger og uføretrygd), fratrukket personskatter, merverdiavgift og størsteparten av øvrige avgifter.

Figur 3: Eldre pluss barn, ungdom per person i yrkesaktiv alder. Prosent

Revidert budsjett 2017 og Kommuneproposisjonen 2018:

VIRKNINGER FOR KOMMUNENE

Tekst: Jan Mønnesland, pensjonsutvalget

Kommunene er den viktigste leverandør av velferdstjenester. Hvordan statsbudsjettet påvirker kommunenes inntekter er derfor av stor betydning også for pensjonister. Over flere år har kommunene hatt trang økonomi, noe som bl.a. har gitt seg utslag i sviktende kvalitet i eldreomsorgen. Samtidig øker kommunenes inntekter.

72 prosent av kommunesektorens inntekter er frie inntekter. Det er skatter og rammetilskudd, penger som kommunene selv fordeler mellom sektorene. Øremerkede tilskudd og gebyrer kan bare brukes til de formål de er gitt for. Det er de frie inntektene som gir det kommunale handlingsrommet, når disse ikke dekker utgiftsbehovet må tjenestetilbudet kuttes i omfang og/eller kvalitet.

Kommunesektoren har vært underfinansiert siden slutten av 1990-tallene, med 2006 som enslig unntak. Årlige underskudd før lånetransaksjoner medfører økende gjeld og i sin tur økende gjeldskostnader. De frie inntektene skal bl.a. brukes til å finansiere endringer i utgiftsbehov knyttet opp mot at antall personer i de ulike aldre endres (demografi-kostnadene). Det tekniske beregningsutvalg for kommunesektoren hvor både departementene og KS er representert beregner hvor stor denne kostnadsendringen blir for

det kommende budsjettåret. Så må en trekke fra økte pensjonskostnader ut over vanlig prisstigning. Etter at disse postene er trukket fra finner en det såkalte handlingsrommet.

I tillegg til å fastlegge veksten i frie og samlede inntekter lister budsjettet opp tiltak på 800 millioner som de forutsetter at skal dekkes av de frie inntektene. Det gjør at det faktiske handlingsrommet svekkes tilsvarende. Ifølge KS får en i tillegg en kostnadsvekst på 400 millioner årlig for å finansiere regelstyrte ordninger innen barnevern, spesialundervisning og andre regelstyrte ordninger.

I statsbudsjettet framlagt oktober 2016 ble det lagt opp til en minimal økning i de frie inntektene for 2017. Forklaringen som gis er at en i kommuneproposisjonen for 2017 framlagt mai 2016 ga et anslag for veksten fra 2016 til 2017. Så viste det seg at skatteinntektene i 2016 ble langt større enn en så for seg i mai måned. Likevel opprettholder regjeringen mai-anslaget for inntektsnivået i 2017. Da blir den faktiske veksten fra 2016 til 2017 langt lavere enn en så for seg et halvt år tidligere.

Resultatet ble et budsjett hvor de frie inntektene øker med 180 millioner mens demografi-utgiftene øker med 2 153 millioner. Når en så trekker fra økningen i pensjonskostnadene og alle de satsningene som

regjeringen forventer at skal dekkes innenfor de frie inntektene, kommer en ut med et negativt handlingsrom på 4 milliarder kroner.

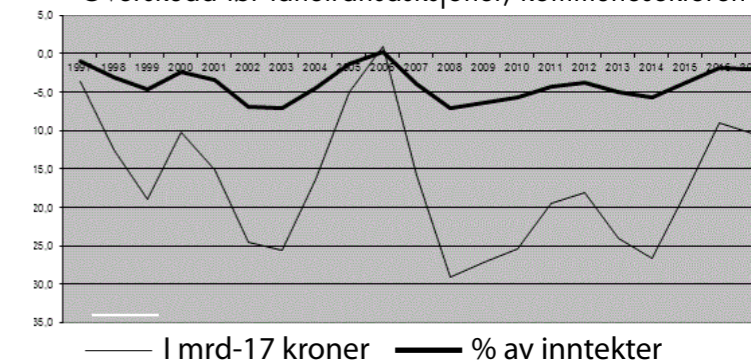
Så kan en innvende at en fikk flere inntekter enn ventet i 2016 pga. økt skatteinngang. Det gjelder noen men langt fra alle. Skatteinngangen er svært ulikt fordelt mellom kommunene, også når en tar hensyn til en skatteutjamning som bare utjevner deler av ulikhetene.

I revidert budsjett for 2017 er veksten i de frie inntektene enda lavere enn i det opprinnelige budsjettet. Det skyldes at skatteinngangen i 2016 ble enda høyere i 2016 enn antatt da budsjettet ble lagt fram i oktober. Resultatet ble en negativ vekst i de frie inntektene fra 2016 til 2017. Med det reviderte budsjettet er det faktiske handlingsrommet blitt redusert med 5,6 milliarder kroner fra 2016 til 2017, målt i 2017-kroner. Det er en dramatisk inntektsnedgang som de fleste kommuner får problemer med å håndtere uten kraftige kutt i velferdstjenestene.

Det er ikke uten grunn at en i revidert nasjonalbudsjett for 2017 anslår et underskudd før lånetransaksjoner for kommunesektoren på 10,3 milliarder. Samtidig med revidert budsjett legges det fram en kommune-proposisjon med oppsett for kommuneøkonomien kommende år. I kommuneproposisjonen for 2018 legges det opp til en realvest i de frie inntektene på mellom 3,8 og 4,3 milliarder kroner. Middelerdien blir 4050 millioner.

Etter å ha trukket ut veksten i det demografiske utgiftsbehovet (endret befolkning) og økte pensjonskostnader sitter en igjen med en middelerdi på 1474 millioner. Så kommer veksten i de regelstyrte

Overskudd før lånetransaksjoner, kommunesektoren

ordningene, av KS anslått til 400 millioner, samt at proposisjonen forventer en spesifikk bruk av 800 millioner til formål nevnt i proposisjonen. Da gjenstår 274 millioner som kommunalt handlingsrom. Det er lite, særlig når nedre grense for proposisjonens 2018-anslag ligger 2,5 milliarder lavere enn middelanslaget på 4 050 millioner. Det åpner for et nytt år med negativ vekst i handlingsrommet.

Kommuneproposisjonens svar er effektivisering. Med en effektivisering på 0,5 prosent gir det økt handlingsrom med 1,2 mrd. kroner. Det er på linje med det som skjer i staten, hvor en reduserer alle driftsbudsjettene med 0,5 prosent (noe mer i 2007, i budsjettforliket økte en innstramningen i staten til 0,8 prosent). Vi kjenner virkningen av dette. I NAV gjøres "effektiviseringen" ved at en slutter å sende ut meldinger til pensjonistene om pensjonsutbetalingen, og en stenger dørene og reduserer telefontilgangen for å få færre henvendelser. Det gir reduserte utgifter og dermed høyere "effektivitet" mens kvaliteten av tjenestene blir dårligere. Flere år med underfinansiering av kommunesektoren vil naturlig nok få tilsvarende virkninger for kommunal sektor.

Handlingsrom 2017

	mill. 2017-kroner	
	Prop1 okt	Revidert mai17
Økning i frie inntekter, oppg.korr.	180	-1528
Demografikostnader som belaster frie	2153	1966
Vekst pensjonskost ut over deflator	871	870
Forventet innsatsøkning spesifisert i proposisjonen:		
tidlig innsats grunnskole	150	
opptrapping rusfeltet	300	
opptrapping habilitering og rehabilitering	100	
satsing skoletjenester, helsestasjoner	50	
opprustning fylkesveier	200	800
tilleggskrav busjettforliket:		
økt kjøp av plasser fra ideelle foreldre- og barnsentre	4	
fylkesveiferger	6	
lokale båtruter	4	814
Underliggende vekst regelstyrte ordninger	400	400
«Netto» økonomisk handlingsrom frie inntekter	-4044	-5578

Handlingsrom 2018

	mill. 2017-kr	
	Komprop 2018	
Økning i frie inntekter, oppg.korr.	4050	
Demografikostnader som belaster frie	2226	
Vekst pensjonskost ut over deflator	350	
Forventet innsatsøkning spesifisert i proposisjonen:		
tidlig innsats barnehageog skole	200	
opptrapping rusfeltet	300	
forebyggende tiltak for barn, unge, familier	200	
opprustning fylkesveier	100	800
Underliggende vekst regelstyrte ordninger	400	
«Netto» økonomisk handlingsrom frie inntekter	274	

Kjell Helland på Gamle Bybro med Nidelven og noen av bryggene fra Bakklandsiden som bakgrunn. Kjell er Bakklandsgutt og bodde der frem til han fylte 14 år. Da flyttet han til andre siden av elva.

Ønsker velkommen til LANDS- MØTET 2017

I det jeg får svar fra Kjell Helland på telefonen har han akkurat lagt på etter en annen samtale, denne gangen en invitasjon til å gi et foredrag om LOP for en gruppe fengselsbetjenter. Telefonen er nok sjeldent stille hos denne svært aktive pensjonisten. Skjønt pensjonist, Kjell er arbeidende styreleder i femti prosent, og ved siden av alt det andre han også er opptatt med blir det vel nærmere 150 prosent arbeidstid. Og med et langt og innholdsrikt arbeidsliv bak seg, som både omfatter 16 år som Stortingsrepresentant, stillingen som fylkesarbeidssjef i Sør – Trøndelag, og et antall frivillige verv, kunne han i 2003 velfortjent motta Kongens Fortjenestemedalje for fremragende samfunnsengasjement. Men Kjell hviler ikke på laurbærene, her er det aktivitet og engasjement fra morgen til kveld.

Du har jo også en fortid som styreleder i LOP, og nå er du leder av Landsmøtekomiteen for LOPs landsmøte i Trondheim i juni. Hva er det som får deg til å bruke tid på akkurat dette?

Etter min mening er det svært viktig at pensjonister fra offentlig sektor klarer å beholde et eget forbund, derav også mitt engasjement på denne fronten. De

offentlige ansatte har andre utfordringer enn de private, dette går både på lønn og det forholdet mellom lønn og pensjon som ligger i arbeidskontrakten mellom samfunnet og de offentlige ansatte. Problemet i dag er at de yngre pensjonistene ikke har samme interesse for organisasjonsvirksomhet som oss eldre. Men dette gjelder ikke bare LOP, det er den samme trenden i hele organisasjonslivet, og i det politiske livet. Dette er noe som bekymrer meg, og jeg tror at uten et sterkt forbund som kan tale saken for oss offentlige pensjonister ville vi etter hvert få se negative resultater av det.

De siste årene har vi fått flere små drypp som til sammen ender opp med å ramme pensjonistene som gruppe. Økning av trygdeavgiften og underreguleringer av pensjonistenes inntekter viser en trend, og det er viktig at noen tar på seg jobben med å kjempe pensjonistenes sak. Derfor er mitt håp at de yngre pensjonistene vil se betydningen av å ha en egen organisasjon. Det å ha egen drøftingsrett med regjeringen, og det å være en høringsinstans i saker som angår pensjonister, har en stor verdi som det er viktig at vi klarer å bruke på en god og offensiv måte. LOP er i en posisjon der politikerne lytter til oss, dette er det viktig å ta vare på.

Du har også vært aktivt på banen med mange leserinnlegg og kronikker om de eldres rolle i samfunnet?

Ja, dette er noe som engasjerer meg. I Adresseavisen her om dagen kunne vi lese at det i år 2040 vil være 20.000 personer over 80 år i Trondheim, noe som utgjør nær en tredobling fra dagens tall. Dette burde jo være en gladnyhet for alle disse som kan se fram til å leve lenge. Men media slår det opp som om det er et problem, og de glemmer helt å skrive om at pensjonistene faktisk betaler både skatter, trygdeavgifter og bidrar til forbruk og vekst i samfunnet. Dette er enda en grunn til at det å ha en aktiv pensjonistorganisasjon bare blir mer og mer viktig. Her må vi ut og «selge» vårt budskap og nå ut til nye grupper gjennom alle de plattformene og virkemidlene vi har til rådighet.

Tilbake til landsmøtet, det kommer vel ikke til helt av seg selv å arrangere noe slikt?

Nei, det er helt sikkert. Det har vært et omfattende arbeid å legge til rette for dette, men jeg kan også love at det kommer til å bli et flott landsmøte! Landsmøtekomiteen på syv personer har hatt månedlige møter, hele tiden i god dialog med LOPs styreleder og daglige leder. Med LOPs begrensede økonomi gjelder det å være kreativ og utnytte ressursene godt, noe jeg tror vi har fått til. Og flotte kulturinnslag kan vi også skilte med; åpningen av landsmøtet vil foregå med innslag fra Byneset seniorkor og dagen etter vil Trondheim musikk- og kulturskole stå for det kulturelle. Dette er en skole som kan skilte med mange berømte personer som har startet sin karriere som elev nettopp her. Landsmøtedeltagerne vil også få en guidet tur i Trondheim, og middagen vil bli servert i Herresalen på Erkebispegården. Vanligvis er det kongelige og presidenter som blir servert her, og nå selvfølgelig også LOP! Etter å ha deltatt på utallige middager i mitt liv, er jeg opptatt av at gjestene skal få prate og hygge seg uten å bli avbrutt av utallige taler, men gjestene kan til gjengjeld vente seg noen svært underholdene innslag.

Med så flotte rammer, hva er dine håp og ønsker for den organisatoriske delen av landsmøtet?

Mitt ønske for landsmøtet er at delegatene er aktive og gir uttrykk for synspunkter på organisasjonen vår og utviklingen av LOP. Jeg vet at både mitt eget lokallag og flere andre har fremmet forslag om å endre ordet landslaget til landsforbundet, av hensyn til at folk flest skal kunne forstå hva LOP er. Det kan bli en spennende debatt. Og jeg håper at delegatene kjenner sin besøkelsestid slik at vi sammen kan legge et godt grunnlag for å videreutvikle LOP til å bli enda mer aktuelt og rustet til å møte fremtidens behov.

Over: Erkebispegården hvor landsmøtemiddagen arrangeres. Under: Hornemannsgården (De eldres hus) i Trondheim som pensjonistene fikk av kommunen i forbindelse med byens 1000 års jubileum i 1997. De eldres hus drives av byens 97 pensjonistforeninger med eget styre, og ulike tilbud.

Landsmøtet holdes på Clarion Hotell i Trondheim

Engasjert og aktiv for OFFENTLIGE PENSJONISTER

Mange av LOPs medlemmer kjenner navnet Torild Ofstad. Fra oktober 2015 har hun vært fungerende styreleder i LOP, med alt det innebærer av en travel arbeidsplan. Nå er hun innstilt fra en enstemmig valgkomite for tre nye år som leder i LOP.

Et slikt lederverv krever sin kvinne. Men du er vel ikke ukjent med travle dager?

Fra jobben min som rektor ved Tiller Videregående Skole i Trondheim hadde jeg en hektisk arbeidsdag. Skolen jeg ledet hadde mange spesialtilbud, og det var en bred arbeidsflate, alt fra nasjonale prosjekter, til kommunal og fylkeskommunal involvering. Men dette gjorde jo også jobben min svært interessant. Jeg bestemte meg for å gå av med pensjon ved fylte 65 år, høsten 2011. På dette tidspunktet gikk også min mann av med pensjon, slik sett var det en god anledning til å starte på en ny epoke i livet sammen.

Hvordan ble overgangen til en pensjonisttilværelse fra en såpass travel hverdag?

Vi bestemte oss for å starte overgangen til pensjonistlivet med en måneds reise til Kina, for oss ble dette en veldig fin måte å gå fra livet som yrkesaktiv til pensjonist på. Vel tilbake tok vi fatt på mange små og store oppgaver i huset vårt, og så ble jeg aktivt med i LOP ganske raskt.

Og i 2015 ble det ditt ansvar å lede hele organisasjonen?

Dette var en gradvis prosess og det var ingen organisatoriske konflikter bak denne beslutningen. Dermed ble ikke utfordringene med å ta over så store som man kanskje kan tro, og med bakgrunn som skoleleder gjennom 25 år var det heller ikke noe nytt og ukjent for meg å ta et slikt lederansvar.

Hvilke tanker har du for LOPs virke og fremtid foran landsmøtet 2017?

Da jeg kom inn i sentralstyret for tre år siden hadde LOP akkurat fått drøftingsrett med regjeringen. Dette var jo en fantastisk seier for oss, men i ettertid ser vi at denne retten er svært teknisk, og man kan spørre seg om hvor reell den egentlig er nå som trygdeoppgjøret ikke lenger tas opp til behandling i Stortinget. For LOP er det derfor en svært viktig sak å få trygdeoppgjøret tilbake til Stortinget, dette er noe jeg er opptatt av, og som jeg mener at vi som organisasjon må arbeide grundig og godt for å få gjennom.

Så er det nedgangen i kjøpekraft som har rammet pensjonistene de siste årene. Den henger jo sammen med trygdeoppgjørene, og spesielt for offentlige ansatte som har hatt en kontrakt med samfunnet der lønns- og pensjonsvilkår henger nøye sammen er dette en svært viktig sak.

Som styreleder i LOP mener jeg det er viktig å spørre seg om hvordan vi kan ta tilbake innflytelsen på disse områdene. Noen svar på dette mener jeg er opplagte; vi må øke medlemstallet i LOP, jo flere medlemmer jo større innflytelse får vi. Men vi må også utvikle samarbeidet med andre pensjonistorganisasjoner og med hovedorganisasjonene. Dette vil gi en større slagkraft i å nå gjennom med vårt budskap.

Jeg mener at det er svært viktig at pensjonistene som gruppe engasjerer seg, og at pensjonistorganisasjonene blir tydeligere samfunnsaktører. Dagens samfunn krever at den som vil nå fram med et budskap må spille en aktiv rolle og komme med innspill til den dagsorden som settes i samfunnsdebatten. Personlig er jeg også opptatt av at samfunnet må legge til rette for en god eldrepolitikk, her er det viktig å påvirke alle politiske partier til å dra i samme retning.

Valgkomiteen har innstilt deg til ledervervet for tre nye år, hva tenker du om en ny perioden med LOP-arbeid?

Jeg synes det er veldig spennende å få fortsette med å jobbe for våre rettigheter både på sentralt og lokalt hold. Å få til godt samarbeid innad i vår egen organisasjon, og med andre aktører på det eldrepolitiske området, er viktig. Når våre rettigheter er truet som aldri før må vi innta en pådrivende rolle. LOP har gode og aktive lokallag, men vi trenger enda flere av disse, og vi trenger å styrke sentralleddets innsats overfor lokallagene.

For min egen del trives jeg godt med å ha mye kontakt med, og besøke, de ulike lagene rundt om i landet. Slik sett er jeg topp motivert for å fortsette i en aktiv rolle de neste årene.

Ledervervet krever en tilstedeværelse, så jeg kan ikke være borte i ukesvis på ferie i utlandet. Men det mer enn veies opp av alt det interessante arbeidet som jeg får stå i. Det siste halve året har både LOP og andre organisasjoner hatt fokus på at NAV ikke lengre vil sende lønns slipper i posten til alle dem som ikke bruker ny teknologi. Det samme ser vi med skattemeldingen (tidligere selvangivelsen). Dette er saker som har opprørt både meg personlig og LOP som organisasjon. Det å måtte overlata store deler av sine pengeanliggender til andre er en form for umyndiggjøring som viser en enorm respektløshet for eldre mennesker. Summen av alle de sakene som er viktige for oss pensjonister framover gjør meg motivert til å brette opp ermene og ta fatt på de tre nye år som LOPs leder.

“Summen av alle de sakene som er viktige for oss pensjonister framover gjør meg motivert til å brette opp ermene og ta fatt på de tre nye år som LOPs leder”

Hva vet du om din KJERNEJOURNAL?

Fra 1. mars i år har alle innbyggere i Norge fått det som kalles kjernejournal. Dette er en elektronisk journal som skal gi helsepersonell rask tilgang til helseopplysninger om en person uavhengig av hvor man får behandling.

Hvis man for eksempel legges inn på et sykehus hvor man ikke har vært før, vil helsepersonell kunne slå opp i kjernejournalen og finne nødvendige helseopplysninger. Hvis du har et fødselsnummer, så har du også fått en kjernejournal. Men det er lagt inn en mulighet for å reservere seg, for de som ikke ønsker å være registrert i denne journalen.

Kjernejournalen erstatter ikke journaler hos fastlege eller sykehus. Disse vil fremdeles føre sine egne journaler, slik at kjernejournalen er et helseregister som kommer i tillegg til de som føres hos leger og sykehus du behandles hos. Selv om man kan reservere seg mot å ha en kjernejournal, må man fremdeles ha en pasientjournal hos fastlegen, eller hvis du for eksempel har vært til behandling ved et sykehus, vil det bli ført journal på din sykehistorie på samme måte som tidligere.

HVA INNEHOLDER KJERNEJOURNALEN?

Kjernejournalen samler informasjon fra flere kilder og gjør disse opplysningene tilgjengelig både for den enkelte bruker og for helsepersonell.

Man kan selv bidra til å gjøre kjernejournalen bedre eller mer korrekt ved å registrere opplysninger der selv. Eksempler på opplysninger man kan registrere er:

- Nærmeste pårørende - personer du ønsker helsepersonell skal ta kontakt med dersom du blir syk.
- Spesielle kommunikasjonsbehov - opplysninger om utfordringer med syn, hørsel, tale eller språk.
- Egen sykehistorie - tidligere behandling eller sykdommer helsepersonell bør kjenne til.

Kritisk informasjon i kjernejournalen er helseopplysninger som det kan være avgjørende at helsepersonell kjenner til i en akutsituasjon. Slike opplysninger skal

registreres i kjernejournalen i samråd med den enkelte når man har legetime eller får behandling. Derfor vil ikke kritisk informasjon ligge i kjernejournalen før legen har registrert den.

KRITISK INFORMASJON KAN VÆRE:

- Alvorlige allergier eller overfølsomhetsreaksjoner, som for eksempel allergi mot penicillin, tidligere problemer med narkose, og så videre.
- Implantater, som for eksempel proteser, pacemaker, og så videre.
- Viktige behandlinger du får, som for eksempel dialyse.
- Endringer i behandlingsrutiner og beslutninger som avviker fra vanlig rutine, som for eksempel blodoverføring, livsforlengende behandling, og så videre.
- Sjeldne, alvorlige tilstander, som for eksempel bløder-syke.

Kjernejournalen inneholder også en oversikt over de legemidlene man har fått utlevert på e-resept eller papirresept i norske apotek, i tillegg til næringsmidler og forbruksmateriell. Man kan selv se listen over disse i sin egen kjernejournal. Reseptfrie legemidler vises ikke. I følge myndighetene skal din kjernejournal følge strenge krav til sikkerhet og personvern. Bare godkjente virksomheter i helsetjenesten får tilgang til din kjernejournal via sitt eget journalsystem og i et lukket helsenett. Men for den som ikke ønsker å ha slik kjernejournal, er det altså anledning til å reservere seg.

Du kan selv gå inn og se på dine egne opplysninger i kjernejournal ved å gå inn på dette nettstedet: <https://helsenorge.no/kjernejournal>

Her vil du bli avkrevet dokumentasjon på at du er den du gir deg ut for, og du kan bruke BankID eller annen identifikasjon. Her kan du også reservere deg ved å følge de anviste stegene for reservasjon.

Eldrepolitikk: PARTIENES PROGRAMMER

2017 er et nytt valgår og 11. september går vi til valgurnene. Tall fra Statistisk Sentralbyrå viser at hver fjerde velger nå er over 60 år. Og prosentandelen eldre kommer til å øke mye de neste tiårene. Dermed burde senior- og eldrepolitikk være høyt på den politiske dagorden. «Vi i LOP» har gått gjennom de politiske programmene for ny valgperiode for de partiene som nå er representert på Stortinget. Noen av partiene har også pensjonsreger og arbeidslivsvilkår for seniorer med i sine avsnitt for eldrepolitikk, disse er gjengitt her. Andre partier har lagt disse temaene under avsnitt som gjelder for arbeidslivet generelt, disse gjelder ikke eldrepolitikk spesielt, og er derfor ikke gjengitt.

Det har i år kommet til to nye småpartier; Alliansen og Helsepartiet. Andre småpartier som stiller med lister er Rødt, Partiet De Kristne, Liberalistene, Demokratene, Kystpartiet, Tverrpolitisk Folkevalgte, Helsepartiet, Piratpartiet, NKP og Nordting. I tillegg til de partiene som allerede er representert på

stortinget stiller også partiene Rødt og De Kristne lister i alle fylker. For resten av småpartiene har de kun lister i ett eller flere fylker. I vår gjennomgang i dette bladet gjengir vi kun programmene til de partiene som er representert på Stortinget i denne perioden.

Senterpartiet vil:

- At all eldreomsorg skal være preget av respekt for brukerne og være formet slik at den hegner om de gamles verdighet.
- Prioritere «åpen omsorg» (tjenester til pleietrengende som bor hjemme).
- Styrke omsorgslønsordningen.
- Øke støtten hjemmeboende eldre kan få til tilrettelegging av egen bolig.
- Bygge ut flere sykehjemsplasser, omsorgsboliger og andre tilbud rettet mot eldre.
- Bedre tilbudet for personer med demens og deres pårørende.
- Legge til rette for stabil bemanning i hjemmesykepleien, slik at brukerne sjeldnere opplever bytte av pleiepersonale.
- Sikre et dagaktivitetstilbud for alle med behov og stimulere til et mangfold i tilbudet.
- Innføre krav om tilgang til ergo-, fysio- og ernæringskompetanse ved alle sykehjem.
- Rekruttere flere aktivtører, musikkterapeuter og frivillighetskoordinatorer til eldreomsorgen.
- Stille krav om bedre samhandling mellom sykehus og kommune/sykehjem.
- Ha et løft for velferdsteknologi.
- Ha økt tilskudd til møteplasser mellom unge og eldre.
- Styrke omsorgstilbudet ved livet slutt, og bedre tilbudet ompalliativ pleie.

KrF vil:

- sikre at verdighetsgarantien for eldreomsorgen oppfylles i alle kommuner, og at garantien omfatter lovfestet rett til sykehjemsplasse ved medisinsk behov.
- at kommuneøkonomien må styrkes slik at kommunene kan ivareta nye oppgaver innen eldreomsorgen og i lys av samhandlingsreformen og verdighetsgarantien.
- at kommunene skal gis faglige og økonomiske midler for å ta imot utskrivningsklare pasienter fra sykehusene.
- ha en gjennomgang av refusjonsordningene for fysioterapeuter for å redusere ventetid og gjøre tjenestene lettere tilgjengelige for pasientene.
- opprette etiske komiteer for helse- og omsorgssektoren i kommunene.
- innføre en reform av tannhelsetjenesten basert på offentlig ansvar og styring, refusjon fra folketrygden og begrenning av egenbetalingen.
- styrke rehabiliteringstilbudet for eldre etter sykdom, slik at den enkelte kan få funksjonsevnen tilbake og selv kan klare dagligdagse gjøremål.
- innføre hverdagsrehabilitering som en kommunal tjeneste og lage en helhetlig og forpliktende opptrappingsplan for innføringen av et slikt tilbud i kommunehelsetjenesten.
- øke stimuleringstilskuddet for bygging av sykehjem og omsorgsboliger.
- bygge slik at en kan bruke enhetene enten som sykehjem eller som omsorgsbolig.
- utvide pleiebegrepet i eldreomsorgen og legge til rette

for tilbud om musikkterapi, erindringsarbeid og annen sansestimulering, for eksempel sansehager for alle pasienter i sykehjem.

- fjerne aldersgrensen på 67 år for statstilskudd til særlig ressurskrevende omsorgstjenester i kommunene.
- opprette flere hele legestillinger og større deltidsstillinger for sykehjemmene i kommunene.
- sikre medisinsk faglig utredning av personer med demenssymptomer.
- sikre plass i tilrettelagte boenheter for demenssyke som trenger dette.
- styrke forskning på demenslidelser.
- sikre at det finnes spesialkompetanse innen lindrende behandling i alle kommuner og arbeide for opprettelse og drift av flere lindrende (palliative) enheter.
- bedre ordningen med omsorgslønn og avlastningstiltak for familiemedlemmer som selv utfører omsorgstjeneste.
- legge til rette for at beboere på alders- og sykehjem skal få gode og jevnlig kulturopplevelser blant annet ved utvidelse av «Den kulturelle spaserstokken».
- at beboere på alders- og sykehjem skal ha mulighet for og tilbud om noen å snakke med om åndelige og eksistensielle spørsmål (prestedtjeneste med mer).
- gi statlig driftstilskudd til organisasjoner, som for eksempel «Livsglede for eldre», for å bidra til at slike aktiviteter tilbys over hele landet.
- legge forholdene til rette for at private, ideelle organisasjoner kan inngå langsiktige partnerskapsavtaler/ oppdragsavtaler med kommuner.
- ha økt forskning på aldring, blant annet med å gi økte ressurser til undervisningssykehjemmene.
- styrke forskning og utvikling av velferdsteknologi og styrke det nasjonale senteret som samler, prøver ut og sprer informasjon om hvordan slik teknologi kan brukes på en positiv måte i eldreomsorgen for å skape økt trygghet.
- at eldre på en god og systematisk måte må få informasjon om de rettighetene og mulighetene de har.
- forbedre og utvide ordningen med omsorgslønn.
- at det skal innføres en målsetting om at minst 25 prosent av den samlede virksomheten i omsorgssektoren blir organisert og drevet som ideell virksomhet innen 2025.

Venstre vil:

- la den enkelte ta med seg sine pensjonsrettigheter, uansett om man arbeider i det offentlige, i privat sektor eller i egen bedrift
- øke skattefradrag for individuelle forsikring og pensjonsspareordninger, og gjøre dem likest mulig
- utvikle det statlige bidraget til avtalefestet AFP og gi incentiver for at folk skal jobbe lengre, og ikke kortere.
- reformere offentlige pensjonsordninger i tråd med pensjonsreformen og endringer i private pensjonsordninger
- bygge flere omsorgsboliger med et tjenestetilbud som er tilpasset individuelle behov, som gir trygghet og reduserer behovet for institusjonsplasse
- legge til rette for at velferdsteknologi tas i bruk både i

private hjem og i ulike offentlige bo- og omsorgsløsninger

- stimulere til etablering av samvirkeboliger og gi tilskudd til bygging av fellesareal
- utvide dagens ordning med permisjoner og omsorgslønn for pårørende som tar seg av familiemedlemmer
- stimulere til bruk av frivillighet både gjennom frivilligsentralene og gjennom frivillige organisasjoner
- ha en forpliktende opptrappingsplan for rehabilitering
- kreve at alle kommuner har tilgang til ergoterapeut- og fysioterapeut tjenester
- endre turnusordningene i hjemmetjenesten slik at brukerne får færre hjelpere å forholde seg til
- sørge for at det blir enklere å få hjemmebesøk av lege
- styrke innsatsen for at eldre som mottar kommunale omsorgstjenester kan være i aktivitet og at de får god og næringsrik mat
- arbeide for retten til at tegnspråklige seniorer kan leve i et tegnspråklig omsorg- og botilbud

SV vil:

- Jobbe for god rådgivning for forberedelse til alderdommen
- At eldreomsorg tar hensyn til at Norge er et flerkulturelt samfunn
- Gjennomføre en tillitsreform i eldreomsorgen som tar et nødvendig oppgjør med stoppeklokkeomsorg og gir eldre innflytelse og selvbestemmelse i eget liv.
- Sikre nok sykehjemsplasse. En trygg alderdom er vissheten om at sykehjem eller omsorgsbolig er på plass ved behov.
- Innføre nasjonal bemanningsnorm for sykehjem. Bemanningsnorm er grunnleggende for å sikre at menneskerettigheter og verdighet ivaretas i omsorgen.
- Ha en satsing på velferdsteknologi. Enkle teknologiske løsninger gjør det lett å komme i kontakt med helsepersonell, få umiddelbar hjelp og følge med på egen helse.
- At det skal bygges varierte boformer for eldre og mennesker med demens, herunder eldrekollektiv, demensboliger og omsorgsboliger med en viss døgnbemanning.
- Styrke hjemmetjenesten og tilrettelegge for at flere som ønsker får bo trygt hjemme lenger.
- Jobbe for gode aktivitetstilbud for eldre i kommunene.
- Ha et krafttak for å sikre nok helsearbeidere. Kvalifiserte helsearbeidere innenfor eldreomsorg er av gjørende for tjenestenes kvalitet. En av de store utfordringene for framtidens omsorg er å rekruttere, og beholde, nok kvalifiserte helsearbeidere.
- La eldre bestemme mer selv. Enten du mottar hjemmetjenester eller bor på institusjon bør du selv få styre din egen hverdag.
- At eldre skal kunne bo trygt hjemme lenger. Kommunene må legge til rette for at eldre som ønsker det skal ha mulighet til å bo hjemme, og motta gode hjemmetjenester.
- Jobbe for god rådgivning for alderdommen. For mange eldre kan steget ut av arbeidslivet, og over i pensjon,

være utrygt og uoversiktlig. Gode offentlig finansierte rådgivningstjenester kan gi tryggere liv.

- At omsorgsboliger og sykehjem er tilgjengelige når det trengs.
- Opprette et nasjonalt eldreombud.
- Legge til rette for møteplasser der unge og eldre møtes. SV ønsker å prøve ut ulike modeller, blant annet den nederlandske modellen der studenter flytter inn på sykehjem og får bo billig mot at de stiller opp som aktivitetsvenn for beboerne.
- Bekjempe diskriminering av eldre. Vi vil legge til rette for aldersvennlige byer der både eldre og personer med funksjonsnedsettelse får delta aktivt og kan bruke byen på lik linje med yngre og funksjonsfriske.

Arbeiderpartiet vil:

- Ta i bruk de store ressursene som seniorene representerer i arbeidsliv, samfunnsliv og frivillighet
- Avdekke og endre praksis, strukturer og lovgivning som hindrer seniorer i å delta i samfunnet slik de ønsker
- Videreutvikle «Den kulturelle spaserstokken», som gir kulturtilbud til eldre
- Sørge for at felles møteplasser, aktivitet, kultur og opplevelse får en sentral plass i eldre- og omsorgspolitikken
- Satse mer på hjemmebaserte tjenester, hjelpemidler og velferdsteknologi som kan gjøre det mulig for flere som ønsker det å bo hjemme så lenge som mulig
- Samarbeide med frivillige lag, foreninger og enkeltpersoner som kan bidra langt mer i eldreomsorgen, som et supplement til de ansatte i tjenestene
- Prøve ut en «tillitsreform» i landets kommuner etter modell fra bl.a. København, der ansvaret ivaretas av mindre, faste team, i nært samarbeid med brukerne
- Ansette personell med hele, faste stillinger med tariffbaserte lønns- og arbeidsvilkår
- Sørge for at kunnskap om velferdsteknologi blir en del av helseutdanningene
- Utdanne flere og ansette ulike faggrupper i omsorgstjenesten
- Sørge for at de som jobber innen helse- og omsorg har gode nok norskkunnskaper
- Få flere menn inn i pleie- og omsorgsykker
- Innføre tydelige og ambisiøse kvalitetsmål i alle ledd i eldreomsorgen
- Basere deler av finansiering av eldreomsorgen på definerte kvalitetsmål
- Legge opp til enkel rapportering i tjenestene
- Styrke tilskuddsordningen til investering i velferdsteknologi
- Sørge for tilstrekkelig med sykehjemsplasse er og heldøgns omsorgsplasser for de som trenger det
- Legge til rette for nye boformer, med brukervennlige og fleksible løsninger, herunder gjennomføre et prøveprosjekt med studentboliger som etableres i tilknytning til sykehjem- og omsorgsboliger hvor studenter kan leie rimelig hybel mot å delta med f. eks sosiale aktiviteter med beboerne

- Videreføre investeringstilskuddet til bygging/renovering av sykehjem og omsorgsboliger slik det var før ordningen ble endret i 2016
- Benytte velferdsteknologi basert på åpne systemer
- Lage en strategi for bedre ernæring hos eldre i sykehjem og hjemmetjenesten
- Bekjempe ensomhet og styrke det psykiske helsetilbudet for eldre
- Bygge ut en god demensomsorg med større vekt på fysisk og kognitiv trening samt støtte til pårørende
- Utarbeide en nasjonal pårørendepolitikk og følge opp pårørende slik at de får nødvendig støtte og avlastning til å stå i omsorgsoppgaver
- Styrke forskningen på Alzheimer, demens og andre neurologiske sykdommer
- Ta initiativ til mer forskning på eldre LHBT+ per soner i Norge for å kartlegge hvilke særskilte utfordringer de opplever ved å bli eldre og hvordan hjelpetilbudet kan tilpasses denne gruppen

De Grønne vil:

- Gå i dialog med partene i arbeidslivet om vilkår for en mer fleksibel pensjonsalder som innebærer at flere gis mulighet til å jobbe lenger enn dagens grense for ordinært stillingsvern.
- Sikre aktiv bruk av eldreråd lokalt og nasjonalt.
- Sikre utbygging av boliger som er tilrettelagt for personer med redusert funksjonsevne.
- Legge til rette for etablering av flere frivillighetsentraler og andre former for møteplasser mellom generasjoner, som nærlokalisering av barnehage, skoler og institusjoner for eldre.
- Sikre utbygging av boformer for gjensidig hjelp og glede, som mellom barnefamilier og eldre
- Satse på velferdsteknologi som frigjør ressurser til bedre omsorg og økt samfunnsdeltakelse, og som bidrar til nye metoder i forebygging og behandling som virker helsefremmende.
- Stimulere og øke støtten til frivillige og ideelle aktører som gir verdifulle bidrag til omsorg og aktivitetstilbud for eldre og pleietrengende.
- Legge til rette for og støtte etableringen av kollektiver for seniorer og lignende nettverk som har som mål at beboerne kan ta vare på hverandre.
- Utvide mulighetene til omsorgslønn.
- Øke andelen økologisk og kortreist mat på omsorgsinstitusjoner.
- Bedre tilgangen på gode rehabiliteringssteder med sunn mat, godt kvalifiserte ansatte og godt utstyr.
- Øke antall plasser i dagaktivitet for personer med omsorgsbehov, og bidra til at staten øker sin medfinansiering til kommunene per plass.
- Skape trygge og helsefremmende rammer for demente og eldre med omsorgsbehov.
- Styrke satsingen på kvalitetssikrede grønne velferdstjenester.

- Sikre den faglige kvaliteten og gode arbeidsforhold for ansatte ved omsorgsinstitusjoner og hjemmetjenesten.

Høyre vil:

- Legge til rette for at flere eldre med god arbeidsevne kan stå lenger i arbeid dersom de ønsker det.
 - Legge til rette for bedre kompetanse- og karriereutvikling for arbeidstagere gjennom hele yrkesløpet, og spesielt se på muligheter for økt kompetansebygging for seniorer.
 - Gjennomgå særaldersgrensene og andre lovbestemte aldersgrenser i offentlig sektor i samarbeid med partene i arbeidslivet, med det som mål at flere som har god arbeidsevne, får mulighet til å stå lenger i jobb.
 - Fullføre gjennomføringen av pensjonsreformen i offentlig og privat sektor.
 - Gjøre seniorarbeidstagerne mer attraktive i arbeidslivet.
 - Følge opp strategien for et aldersvennlig samfunn for å stimulere til aktivitet og arbeid for eldre.
 - Vurdere å heve den øvre aldersgrensen for domsmenn og meddommere.
 - Vurdere å øke den øvre aldersgrensen i arbeidslivet, gjennomføre en kritisk vurdering av lovverket og arbeide mot holdninger i samfunnet som gir grunnlag for usaklig aldersdiskriminering.
- At kommunen i større grad legger til rette for fritt brukervalg for hjemmetjeneste (praktisk bistand) og hjemmesykepleie. Brukerne må selv kunne velge hvilke av leverandørene de ønsker å benytte, eller om de ønsker å benytte det ordinære kommunale tilbudet.
- Følge opp arbeidet med å innføre en trygghetsstandard for sykehjem.
 - Stimulere til at flere kommuner gjennomfører forebyggende hjemmebesøk for eldre.
 - Ta et større nasjonalt ansvar for at kommunene bygger ut tilstrekkelig kapasitet i omsorgstjenesten både for dem som bor hjemme, på institusjon eller har andre boformer.
 - Sørge for mer og bedre kunnskap om tilstanden i omsorgstjenesten, både objektive kvalitetsindikatorer og brukertilfredshet, mer åpenhet om dette og bedre bruk av kunnskap i styring og ledelse av tjenestene.
 - Gjøre om tilskuddsordningene i Husbanken for i større grad å legge til rette for kommunal og privat utbygging av trygghetsboliger, sykehjemsplasser, hospice, demenslandsbyer og private bofellesskap.
 - Satse på bygging av flere demenslandsbyer i Norge.
 - Endre lovverket slik at praktisk bistand i hjemmet og hjemmesykepleie organiseres og leveres som en felles tjeneste.
 - Utdanne flere med kompetanse på de eldres mer komplekse og sammensatte sykdomsbilder.
 - Ha flere tverrfaglige oppfølgingsteam som skal bidra med koordinering og yte tilrettelagte, flerfaglige tjenester. Teamene skal kartlegge brukernes mål og behov og tilrettelegge og skreddersy et tilbud ut fra dette.
 - Trekke frivillige krefter inn i eldreomsorgen for å bidra til

bedre livskvalitet for eldre.

- Legge til rette for at kommunene kan ta i bruk ny velferdsteknologi som kan bidra til å gjøre pasientenes hverdag enklere, og som kan øke kvaliteten på tjenestene, blant annet ved å forsterke velferdsteknologiprogrammet.
- At alle skal ha rett til god, lindrende behandling som gir en verdig avslutning på livet, men at respekt for menneskeverdet innebærer å si nei til aktiv dødshjelp.
- Sikre at hverdagsrehabilitering blir en integrert del av pleie- og omsorgstjenestene i alle kommuner.
- Styrke innsatsen for riktig ernæring og systematisk oppfølging av ernæringsstatusen for alle pasienter som mottar hjelp fra hjemmebaserte tjenester og i institusjon.

Fremskrittspartiet vil:

- fortsette arbeidet for å overføre finansieringsansvaret for pleie og omsorgstjenestene til staten
- videreutvikle og utvide ordningen med fritt brukervalg, slik at ideelle og private aktører får like muligheter til å konkurrere med det offentlige på like vilkår
- at kommunene har ansvaret for å sikre kvaliteten i eldreomsorgen, og at det kommunale helse og omsorgsregisteret skal brukes aktivt for å sikre den enkeltes rettigheter

- at de eldre pleietrengende kan velge den tjenesteyter de ønsker
- styrke juridiske rettigheter for mennesker med behov for pleie og omsorgstjenester
- ha større fokus på ernæring blant eldre
- styrke tilsynslegefunksjonen på sykehjem
- åpne for at eldre kan velge tjenester innen eldreomsorgen i utlandet
- opprette flere hospice/palliative enheter
- gjøre det mulig med sykehjem eller omsorgsboligsenter hvor studenter også kan bo mot at de bidrar på ulike måter i bomiljøet
- være positive til forsøk som kan bidra til å bygge ny kunnskap om boformer for eldre
- legge til rette for økt frivillighet i eldreomsorgen, f.eks. innenfor området kultur og aktivitetstiltak
- satse på økt bruk av velferdsteknologi
- fjerne samordning av tjenestepensjon og ytelse fra folketrygden i offentlig sektor
- sikre offentlig ansatte samme mulighet til å kombinere pensjon og arbeidsinntekt, som i privat sektor
- arbeide for at seniorene får større deltagelse i samfunnet
- fjerne adgangen til å si opp arbeidstakere utelukkende basert på alder

VERDT Å VITE

Den norske valgordningen er basert på prinsippene om direkte valg og forholdsvalg i flermannskretser. Direkte valg innebærer at velgerne stemmer direkte på representanter for valgdistriktet ved å gi sin stemme til en valgliste. Forholdsvalg betyr at representantene fordeles etter det innbyrdes forhold mellom de stemmetall som tilfaller de enkelte valglister. Både politiske partier og andre grupper kan stille liste ved valgene.

Ved stortingsvalg er landet delt inn i 19 valgdistrikt som tilsvarer fylkene, inkludert Oslo kommune som er eget fylke. Det velges 169 representanter til Stortinget. Hvor mange representanter som skal velges fra hvert valgdistrikt avhenger av fylkenes innbyggertall og areal. Hver innbygger teller ett poeng, mens hver kvadratkilometer teller 1,8 poeng. Av de 169 representantene velges 150 som distriktsrepresentanter, mens 19, ett mandat fra hvert fylke, velges som utjevningsmandater.

Sporer opp personer som har PENSJONSKRONER TIL GODE

Per Nævdal har et mangfoldig arbeidsliv bak seg, men det hele startet med fire år i Forsvaret. Deretter ble det 35 år i Ford-organisasjonen, mange av dem i utlandet, og til slutt egen forretningsvirksomhet. Da finanskrisen slo inn for fullt i 2008 merket også virksomheten til Nævdal dette, og han begynte å undersøke hva som var opptjent av pensjoner for å kunne trappe ned litt. Et tilfeldig treff med en bekjent som også hadde hatt noen år i Forsvaret fra den samme tiden som Nævdal, og som nå fikk utbetalt en liten pensjon for disse årene, førte til at han også søkte om slik pensjon. Det ble starten på en omstendelig prosess, men søknaden ble til slutt innvilget. Dermed hadde Nævdal fått en ny oppgave; å sørge for at alle de som har krav på slik pensjon, men som ikke er klar over det selv, kan søke. Fra sitt hjemmekontor i huset på Kolbotn tilbyr Nævdal sin bistand på dette som etter hvert har blitt et spesialfelt for ham.

Hvor er det systemet har sviktet? Det var ikke noen automatikk i å innrapportere midlertidig befall til Statens Pensjonskasse (SPK) før 1. mai 1961. Alle involverte etater har lagt til grunn at midlertidig ansatt befall i perioden 1948 til 1961 ikke hadde rett til medlemskap i SPK. Men i 1959 ble det en lovendring på dette området, uten at praktiske innrapporteringer ble endret for militært befall. Dermed er det mange som i realiteten har opparbeidet seg rettigheter til pensjonsutbetalinger som ikke vet om dette, og heller aldri får denne pensjonen.

For mange er det jo små summer det er snakk om, men det kan likevel bety mye. En av de første jeg hjalp å søke for var en uføretrygdet bekjent som nå var havnet i rullestol. Med innvilget søknad, og tre tusen kroner mer utbetalt i måneden, ble hverdagen langt lettere å håndtere.

Men i noen tilfeller der jeg har søkt på vegne av etterlatte har summene gått opp i størrelser som 750.000 til en million i etterbetaling. En av de første som jeg søkte for hadde åtte års tjeneste, men kun som midlertidig ansatt. Dermed ble det avslag. Dette aksepterte vi ikke, og tok saken til Trygderetten der jeg selv var prosessfullmektig. Det førte til fullt gjennomslag, men Statens Pensjonskasse var ikke fornøyd og anket til

Lagmannsretten. Jeg førte saken også i Lagmannsretten, og i april 2015 tapte Statens Pensjonskasse også her. De anket så til Høyesterett, men ble avvist. Etter min mening finner jeg det oppsiktsvekkende at Staten anket en enstemmig kjennelse i Trygderetten. En kjennelse som deretter ble bekreftet i Lagmannsretten, også der enstemmig, for til slutt å anke saken videre til Høyesterett. Etter min mening et unødig bruk av offentlige midler, bare for å spare et par tusen kroner i månedlig pensjon til en uføretrygdet, slagrammet mann på en mer enn 80 år.

Hvordan går du frem i dette detektivarbeidet? Det første som må skje er at vedkommende selv, eller de etterlatte, gir meg fullmakt til å lete etter opplysninger. Jeg har gått gjennom lønnsdata hos Forsvarets lønnsadministrasjon, men der finner man kun lønnsmappe på to navn av et uttrekk på ca. 1800 personer. Men i Riksarkivet finner jeg flere. Når de relevante opplysningene er på plass, er selve søknadsprosessen ganske grei. Med en rettskraftig dom som danner presedens er nå den vanskeligste jobben å finne personer, eller etterlatte, som har krav på utestående pensjonsbeløp.

Og hvis noen tenker at dette kan gjelde dem selv? Så er det bare å ta kontakt med meg. Jeg har nå fått god erfaring gjennom disse sakene og bistår gjerne personer, eller etterlatte etter personer, som kan ha krav på denne pensjonen. Du kan kontakte Nævdal på tlf 920 29 276 eller e-post: pnaevdal@online.no

Med LOP Sandnes og Jæren til ROMA I MAI

Det var 16 deltakere fra LOP Sandnes og Jæren som reiste til Roma med flyavgang fra Sola den 9. mai. Det var kommet til 6 andre personer, så vi var til sammen 22 turdeltakere pluss reiseleder og en meget flink svensk lokalguide i Roma. På bussturen inn til Roma fikk vi gammel og ny historie om Roma fra ca. år 700 f.k. til fram mot vår tid om personer, styresett, bygninger, bymurer, plyndringer med mer.

Neste dag gikk vi tidlig fra hotellet på en 4 timers spasertur med den lokale guiden. Ørepropper gjorde at vi kunne høre alt guiden sa uten å være innen en meter fra henne. Igjen fikk vi gammel og ny historie om bygninger, ruiner, bymurer og annet vi gikk forbi. Blant annet gikk vi forbi Spansketrappen, Trevifontenen, Pantheon, Mussolinis Palass, Forum Romanum og flere kirker. Etterpå havnet noen av oss litt tilfeldig på en kirkekonert i Basilica di San Vitale før felles pizzamiddag.

Dagen med langtur til Tivoli og Katakombene ble noe annerledes enn annonsert. På grunn av for få påmeldte, ble turen avlyst. Via håndsopprekking viste det seg at alle 16 fra LOP Sandnes og Jæren var interesserte i å besøke katakomber. Jeg greide da sammen med reiseleder og resepsjonen på hotellet å skaffe billetter til busstransport og omvisning i Katakombene i Domitilla, rett utenfor Roma. Jeg fikk mye ros for den to timers turen, arrangert på sparket. Vi var tilbake før lunch, og kunne disponere ettermiddagen selv.

Siste dagen i Roma var satt av til besøk i Vatikanet, Det Sixtinske Kapell, og Peterskirken. Vi tok en tidlig buss til Vatikanet og gikk fornøyd forbi den mer enn 200 meter lange utvendige køen på grunn av forhåndsbestilling.

Men køer fikk vi oppleve innomhus. Det var folk over alt, og saktegående køer rett som det var. Alle hadde ørepropper, uten hadde ikke gått an. Vi hadde også vår utmerkede guide, som fortalte og fortalte, ganske imponerende innsats. Men alt folket ble kanskje i meste

laget for noen, verst var det i Det Sixtinske Kapell. Uansett var det deilig å komme ut på Petersplassen med litt rom rundt seg.

Gild tur, gilde deltakere, veldig bra guide. Vi hadde navnelapper med reiseleders navn og mobilnr. på baksida. Veldig betryggende. Fikk heldigvis ikke bruk for førstehjelpskrinet.

Kåre Bærheim, Sandnes og Jæren lokallag

Lang innsats for Midt-Helgeland LOP

TAKK FOR LANG OG FLOTT INNSATS

Midt-Helgeland lokallag hadde møte den 11. mai 2017. Leder Turid Mæhre Olsen ønsket velkommen til de framtrøtte og ba Åse Floa Steinrud og Tove Wika komme fram og ta i mot blomster og gave som takk for en lang og flott innsats for lokallaget.

De har begge vært med fra oppstarten i 2006 og helt fram til årsmøtet 09.02.2017. Da trakk de seg, Åse Floa Steinrud som leder og Tove Wika som sekretær. De har begge lagt ned en betydelig arbeidsinnsats for laget. Det var Åse Floa Steinrud som var initiativtaker for dannelsen av lokallaget, og fikk med seg et styre med bl.a. Tove Wika. De to var nå de siste fra det opprinnelige styret.

NYTT STYRE

Etter årsmøtet består styret av: Leder Turid Mæhre Olsen, Nestleder Kjell Langlien, sekretær Gerd Lind, Mary Anne Nordgaard og Anny Andersen -forfall – for henne møtte vara Bjørg Olsen.

MANNEQUINOPPVISNING

Det ble vist både herre – og dameklær fra Chaplin. Konferansier var Rita Vangen fra Chaplin. Hun orienterte kort om plaggene som ble vist av sporty og flotte mannequiner.

Turid Mæhre Olsen, Mary Anne Nordgaard, Britt Bjørnå, Anna Sørhøy, Kjell Nordgård og Sjalg Wika viste fram mange fine antrekk, både til hverdags og fest, til stor applaus fra forsamlingen.

Hanne Kristin Rhode hos Indre Østfold LOP

Den kjente politikvinnen og forfatteren Hanne Kristin Rhode holdt sitt foredrag «Kjemp for alt hva du har kjært» i Indre Østfold lokallag i mai i år. Rhode er utdannet jurist og har jobbet i politiet i 25 år, de 5 første årene som politiadvokat, de siste 20 årene som leder. I 11 av disse årene i toppledersjiktet som politiinspektør og leder av seksjon for volds- og seksualforbrytelser i Oslo Politidistrikt. Hun har også forfattet flere bøker. Det kom ca. 80 tilhørere som var svært tilfreds med foredraget.

Rhode startet med å peke på innholdet i kriminalpolitets arbeid, som ofte er etterforskning av drap, voldtekt og andre utrivelige sider av menneskelig aktivitet. Som eksempel omtalte hun handlingsforløpet i Oslo Sentrum og på Utøya 22. juli 2011 og etterforskningen av diverse meget omtalte drap senere. Det er en stor belastning å stå i spissen av etterforskningen i slike saker, og det inkluderer alltid omfattende publikumskontakt og ofte ubehagelige pressekonferanser fra trappa på politihuset. Rhode fortalte om hvordan hun hadde arbeidet seg fram i det mannsdomionerte politimiljøet. Hun startet med 5 år som politiadvokat, og deretter 20 år som leder. I 11 av disse årene var hun i toppledersjiktet som politiinspektør og leder av Seksjon for volds- og seksualforbrytelser i Oslo Politidistrikt.

Et manndominert miljø kan ha en rekke hersketeknikker, for eksempel å fylle kaffekoppen eller sjekke mobilen

når en dame skal si noe. Først må en tro på seg selv, at en faktisk har noe å lære bort. Det primære er å tro på seg selv før en kan vente at andre skal tro på en. Rhode fortalte også at mens de alvorligste sakene som krevde full oppmerksomhet pågikk, hadde hun store problemer på hjemmebane med egne barns sykdom. Dette er heldigvis bedre i dag. Rhode har nå skrevet flere bøker og er blitt kåret som en modig kvinne flere ganger, blant annet ble hun kåret til «Årets ræste kvinne» av bladet «Alt for damene».

Først og fremst dreier det seg altså om å styrke sitt eget selvbilde og formidle dette videre. Dette budskapet kom meget godt frem i Rohdes timelange innlegg. Forsamlingen i LOP var meget fornøyd med dagen, og praten gikk ivrig videre over kaffebordene.

Tekst: Erik Hageles

LOP leverer inn mange aktuelle høringsuttalelser i saker som angår våre medlemmer. Alle disse finner du på nettet: <http://lop.no/vart-arbeid/horingsuttalelser>

Vemodig og vakker avslutning

Tekst og foto : Maj Lindholt

Etter 25 år var det slutt. For få til å ta verv, for lav deltakelse på møtene og en gjennomsnittsalder på 82 år resulterte i vedtak om nedleggelse av Øvre Romerike lokallag for offentlige pensjonister, sa sekretær Petter Olsen i velkomsttalen. Avslutningen – kombinert med 25 års jubileum – ble en vakker, verdig og vemodig sammenkomst.

STARTEN

23. september 1991 møtte formannen i LOP, Ivar Grotnæs, på Lykkebo for å starte et lokallag på Øvre Romerike. Kåre Syltevik hadde innvendinger fordi det allerede var fire pensjonistforeninger i Ullensaker. Men Grotnæs sa at det var viktig å ha et eget lag for pensjonister fra stat, fylke og kommune ettersom Norsk Pensjonistforbund ikke tok nok hensyn til våre interesser i lønnsoppgjør og andre saker i forhandlinger med staten. Grotnæs ble hørt over hele landet – inkludert på Jessheim. Et interimsstyre ble valgt. Kåre Syltevik var formann, Tor Borander sekretær og Kari Havnen kasserer. 35 medlemmer meldte seg inn.

23. april 1992 var det konstituerende årsmøte. Styret vedtok å holde møtene på Lykkebo den andre torsdag i hver måned. Programmet skulle inneholde «musikalsk underholdning, rådgivning og orientering om aktuelle tema, helse spørsmål, arveoppgjør, drøfting av reiser, referat fra Eldrerådets arbeid, hyggesamvær, med kaffe og kaker, utlodning og avslutning med dans.»

Dette har vært det månedlige tilbudet til medlemmene gjennom 25 år – ti årlige møter. I tillegg har turer i inn- og utland vært arrangert. Julebord og sommerfest har også vært populært.

LANDSMØTEVERT

LOP Øvre Romerike påtok seg landsmøtearrangementet i 2005. Ole Egeland hadde overtatt ledervervet etter Syltevik og gjennomførte et prikkfritt arrangement sammen med sekretær Rigmor Liland og «mange gode hjelpere». Ledsagerne fikk omvisning i Ullensaker kommune med inntrykk av næringsliv, historie og kulturliv lokalt.

«Tango LOP» ble uroppført av Ullensaker Spelemannslag med komponist Vegard Storsve som solist og dirigent. Vegard er sønn av Einar Storsve som var medlem i alle år.

20 ÅRS JUBILEET

I 2012 hadde laget 124 medlemmer og svært god deltakelse på medlemsmøtene, 45-50 fremmøtte! Festkomité og turkomité bistod styret ved arrangementene. Leder var Kjellfrid Frankmo.

Medlemmene synger gjerne sammen og en komité samlet de mest populære i en egen sangbok som ble brukt på alle møter. Komiteen besto av Rigmor Liland, Sverre Liland, Olav Hagen og Einar Storsve.

Laget har til en viss grad spilt en rolle i kommunens eldrepolitikk – Kåre Syltevik, Liv Årset og Olav Hagen har hatt verv i Eldrerådet. Kåre Syltevik, Ole Egeland og Olav Hagen ble æresmedlemmer i Lokallaget på Øvre Romerike.

Ved 20 års jubileet hadde 12 medlemmer vært med fra starten og vært med på å styrke laget. Flere av dem var også med på 25 årsjubileet/avslutningsfesten.

25 ÅR OG AVSLUTNING

6. april ble det aller siste møtet holdt på Lykkebo. De siste par årene var oppmøtet tynt, men denne gangen kom 40 deltakere pluss tre fra nabolaget Nedre Romerike.

Sekretær Petter Olsen ledet forsamlingen elegant gjennom bevertning (Norgeshistoriens beste karamellpudding!), sanger, masse mimring og musikalsk underholdning. Sistnevnte var ved Vegard Storbraaten Øye som trakterte sin torader til stor glede for forsamlingen. Tidligere tillitsvalgte holdt korte og poengterte taler – de mange gode minner var det gjennomgående tema. En avslutning med stil!

VELKOMMEN TIL NABO'N

Leder i LOP Nedre Romerike, Jonn Bekkevold, takket for en flott sammenkomst og ønsket alle velkommen til møtene i nabolaget.

Som LOP-medlem er du alltid velkommen til å besøke lokallag i andre kommuner enn den du selv bor i. Så hvis du ikke har et tilbud i egen by eller kommune, ta gjerne en tur til «naboen»!

Alltid hyggelig og pene bord på møtene!

Fire ledere på 20 årsjubileet: Olav Hagen, Ole Egeland, Kjellfrid Frankmo og Kåre Syltevik. Herrene er blitt utnevnt til æresmedlemmer.

Det skulle "ikke være noe dansing", men Gerd Maageng Olsen og Petter Olsen motsto ikke de fengende tonene!

Kjellfrid Frankmo og Petter Olsen jobbet godt sammen i styret i mange år.

Gerd Maageng Olsen leste dikt av Liv Syltevik.

Vegard Storbraaten Øye trakterte toraderen til stor begeistring og ble omgående booket til julelunsjen i Nedre Romerike!

HJELP NÅR DU TRENGER DET!

LOP

Våre spesialrådgivere gir gratis bistand til medlemmene. LOP er eneste pensjonistorganisasjon som gir slik personlig hjelp, i saker man ofte bruker advokat.

Jan Mønnesland gir bistand/veiledning i alle pensjonssaker som berører medlemmer. Tlf. 46928066 / E-post: jmoenn@online.no

Birgit Kristensen gir konfidensiell bistand i saker som berører testamenter, arv, skifte og booppgjør. Tlf. 916 06 446 / E-post: skiftevei@live.no

brilleland

Nå får **alle medlemmer av LOP** følgende medlemsrabatter hos Brilleland:

- 20% rabatt ved kjøp av komplett brille.
- 10% på kontantkjøp av kontaktlinser.

Slik får du rabatten: Fremvis faktura med medlemsnummer sammen med bilde-legitimasjon for å ta del i medlems-tilbudet. *Betingelser: Tilbudet kan ikke kombineres med andre tilbud og rabatter. Synsprøve 590,- og brilletilpasning 300,- kommer i tillegg.*

Halv pris på kino

Som Kinoklubbmedlem får du 50% rabatt på minst 8 utvalgte kvalitetsfilmer i året

Spesialtilbud til LOP-medlemmer!

Bruk rabattkoden **LOP2017** ved innmelding på www.kinoklubb.no og få:

- Spesialpris kun kr. 112,- pr. år (ord. 149,-)
- 2 medlemskap for prisen av 1

På kino fra 2. juni

kinoklubb.no Les mer om Kinoklubben på kinoklubb.no Et produkt fra FILMWEB

NORDIC CHOICE HOTELS

15% rabatt på alle Nordic Choice Hotels
Nyt tilværelsen og reis når du vill!

Bestill via choice.no/lfop

Finn Carlsen Bussreiser AS arrangerer bussturer i hele Norge og mange steder ellers i Europa. Det de kan tilby LOPs medlemmer er turer i moderne busser som er 'spekket' med komfort. De har tematurer, turer kombinert med kanalbåt og shoppingturer. De tilbyr LOPs medlemmer flotte opplevelser og 10% rabatt.

Les mer på www.fcturistbusser.no

Vi skreddersyr kurs for LOPs medlemmer. Våre kurs og kulturetter inspirerer og engasjerer våre kursdeltakere til aktivitet og livslang læring og vi vektlegger samtalen slik at du som deltaker kan bidra med din livserfaring og nysgjerrighet. Våre kurs og kulturetter er kjent for å ha god kvalitet og våre erfarne og kunnskapsrike forelesere og reiseledere gleder seg til å dele sin kunnskap med deg.

Les mer på www.nestorutvikling.no

SMALL DANISH HOTELS.DK
moments of happiness

Small Danish Hotels tilbyr et hav av kroer, hoteller, slott og herregårder i hele Danmark. De er plassert midt i byens bankende hjerte eller har en vakker beliggenhet nær skog, hav og vann.

Les mer på
www.smalldanishhotels.dk/lop

DuKan AS/dukaPc tilbyr LOPs medlemmer PC for seniorer og lesebrett. De tilbyr også god hjelp og veiledning over sin hjelpetelefon og 2 måneder gratis support-abonnement.

Les mer på www.dukapc.no

Escape Travel AS tilbyr turer over hele kloden. De er største arrangør av elvecruise og spesialister på l angriser og safari. De kan tilby opplevelser på 30 elver og 3 kontinenter. De vil skreddersy turer for LOPs medlemmer.

Les mer på www.escape.no

Dag Aasbø Travel AS arrangerer bussreiser, cruisereiser og flyreiser. Vi tilbyr skreddersydde reiser for LOPs alle lokallag. Seniorturer er en av våre spesialiteter. Vi har et stort nettverk av samarbeidspartnere i mange land og tilbyr reiser i Norge, Europa og ellers i verden.

Les mer på www.dagaasbo.no

XORD .no				HUSDYR (fl.)	TRE-SLAG	FLIRE BESTEMMELSEN	FISKE-FLOKK	MEDALJE	TONER	KAN BREV HA
↓				MØBEL						
→				VAR GIFT MED MÄRTHA			RASK GANGE			
→					INN-HYRET				IDRETTS-FOLK	
→				UJEVN	SETER-HUS					
→				ANSLÅ						
→				BRYTER			MÅLTID			
→							SINT			
KAN INDIVID VÆRE	VI	ELEV-GRUPPE	↓	TÆRE	BØKER	HALVAPE PÅ-STAND-EN			RETTS-LØFTE	
→						PRESTEGJELD			SKREKK-ØGLE	
PALAS-SENE						POL-FARER				
→					TEFTEN					KLASSIFISERTE
→					RAMLE					
UEENIG	HÅND-VERKEREN	BUDSTIK-KENE				DIKTNING				
SLITE				BRYR SEG OM					BLUND-ET	
DÄRLIGST				SYNKE					EN CHARLES	
BAHSE-BOLIG					SØSKEN-LØS					
→		DELENE			VESENER					
→		KAN MIDLER VÆRE						BIBEL-NAV		KORRIGERINGER
VAR LEI SEG						SKYTER MÅL				
→						KAMPEN				
BY I USA					MÄRTIN				SLAG-STEDET	
→					FLÄTE-AVDELING				ENEBOER	
ODDE					KON-TROLLERT					
BANDOLÆR					DAMP					
→			VOKSER							
→			ÄNDE			BABYEN				VISES
SYKDOM	UTREDNINGENE	BRUN-ALGE								FOLTE
→										
FRØ-KLASE						KOSTBAR			NAKKE-HÅR PÅ HEST	
→						NY-VASKET			KAOS	
HJEM-REISENE										FRYKT
LUFT-LÅGET										
						TYPO-GRAF				

Løsningsordet kan sendes på e-post til mgh@hamrin.no eller på et postkort til: M. Hamrin, Nittedalsgata 67, 2000 Lillestrøm

**FRIST FOR
INNSENDING
ER
1. august
2017**

Vinnerne får et
flaxlodd i posten!

**Disse ble vinnere i
siste nummer:**

Margunn Raaen Hisdal
Vaksdal

Gunvor Olufsen
Sarpsborg

Jan Høgstavoll
Hareid

Aase Høen
Porsgrunn

Liv Mossige Johannesen
Sandnes

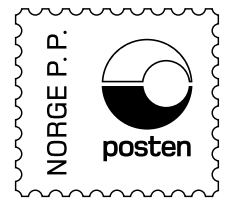
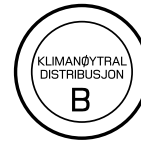
10 GODE GRUNNER FOR MEDLEMSKAP I LOP

1. LOP organiserer pensjonister fra kommune, fylke og stat. LOP er partipolitisk og livssynsmessig nøytral.
2. LOP deltar i drøftingsmøtene med regjering og storting om trygdeoppgjørene og statsbudsjettene.
3. LOP er høringsinstans for departementene i saker av betydning for oss som pensjonister.
4. LOP har Pensjonsutvalg og Helse- og omsorgsutvalg som arbeider spesifikt innenfor sine fagområder.
5. LOP har to spesialrådgivere som gir gratis rådgivning til medlemmene innenfor pensjon/arv/booppgjør/testamente. Barn får råd på foresattes medlemsnummer.
6. LOPs Kurs-Kontakt-Konferanseutvalg arrangerer kurs for tillitsvalgte lokalt.
7. LOP har et eget medlemsblad „Vi i LOP“ som kommer ut fire ganger i året.
8. LOP har egen nettside www.lop.no som holder medlemmene oppdatert på det som skjer.
9. LOP tilbyr reiser i inn- og utland både sentralt og lokalt.
10. Gjennom våre lokallag tilbys medlemstreff med foredrag, kåseri, kulturelle innslag, teaterkvelder, konserter m.v.

LOP i eldreråd

LOPs medlemmer er representert i mange kommunale og fylkeskommunale eldreråd over hele landet.
Se oversikt over LOP-medlemmer i eldreråd på våre nettsider: www.lop.no/om-oss

RETURADRESSE:
LOP, STORTINGSGATA 2, 0158 OSLO

LOKALLAGENE I LOP

PRESTEFORENINGEN

Astrid Bjellebø Bayegan 909 29 047 abayegan@online.no

AKERSHUS

Bærumsforeningen

Ragna Berget Jørgensen 977 56 144 rbergetj@online.no

Nedre Romerike

Jonn Bekkevold 920 50 452 jonn-bekkevold@hotmail.com

BUSKERUD

Kongsberg

Ellinor Nygård 456 03 467

HEDMARK

Glåmdal

Anna Stearn 975 45 394 annastearn@gmail.com

HORDALAND

Bergen og omland

Aud Toppe Christensen 993 83 525 aud.toppe@yahoo.no

Voss og omland

Ragnhild Mølster Lidal 901 18 013 rmlidal@broadpark.no

MØRE OG ROMSDAL

Kristiansund

Karl A. Johansen 971 87 545 karl.johansen@nktv.no

Molde

Bitten Linge 71 25 21 56 bitten.l@online.no

NORDLAND

Midt-Helgeland

Turid Mæhre Olsen 924 56 568 turid.arna.olsen@hotmail.com

Rana

David Øverli 482 59 151 davida-o@online.no

Salten

Brynhild Geiring 901 70 180 bgeiring@hotmail.com

Vesterålen

Alf Natland 974 38 206 alf.natland@vkbb.no

Vågan

Reidun Karjalainen 905 86 174 reidun.m.h.karjalainen@gmail.com

NORD-TRØNDELAG

Steinkjer

Solbjørg Musum 452 52 183 solbjørg.musum@yahoo.no

OPPLAND

Gjøvik og omland

Kjell Melleberg 482 88 924 kaabeem@online.no

Gudbrandsdal

Brit Helga Remme 971 94 995 brtremme5@gmail.com

Lillehammer

Per Rasmussen 995 07 051 prasmus@online.no

OSLO

Oslo

Turid Frimo 470 26 939 tfrimo@gmail.com

Mattilsynet O/A/Ø

Inger Hovind inger.hovind@yahoo.com

Meteorologisk Inst. Seniorklubb

Arnulf Heidegård 922 91 147 heidega@online.no

ROGALAND

Haugaland

Inger Stolt-Nielsen 916 88 833 inger.stolt-nielsen@hotmail.com

Mattilsynet R/A

Sverre Mortensen sverre.mortensen@gmail.com

Sandnes og Jæren

Synnøve Ladstein 916 97 145 sy-lad@online.no

SØR-TRØNDELAG

Trondheim

Astrid Seim Ekeland 977 26 035 asekel@outlook.com

TELEMARK

Telemark

Turid Schüller Sølland 959 60 807 tsoellan@online.no

TROMS

Tromsø

Asgeir Brekke 900 26 908 asgeir.brekke@uit.no

VESTFOLD

Larvik

Odd Bjarne Johansen 913 99 944 oddbj@online.no

Sandefjord

Lillian Heggem 473 13 408 lsheggem@frisurf.no

Tønsberg

Marit Lund Ropstad 996 28 733 maluro@online.no

ØSTFOLD

Indre Østfold

Randi Frankrig 922 80 706 randi.frankrig@gmail.com

Moss

Turid Bakkerud Nørving 69 25 43 25 turinoe@online.no

Sarpsborg

Ellen-Marie Mikkelsen 908 20 480 ellen-mm@online.no